

RAQAMLI VOSITALAR ORQALI O‘QUVCHILARDA TANQIDIY FIKRLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI

Azimova Mohinur

Toshkent shahridagi xalqaro Webster universiteti “Ta’lim va innovatsiyalar” fakulteti
magistri

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisdagi 7–8-sinf o‘quvchilarining tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda raqamli texnologiyalarning o‘rni tahlil qilinadi. Interaktiv platformalar, onlayn resurslar va mobil ilovalar yordamida o‘quvchilarda axborotni tahlil qilish, solishtirish, asosli xulosalar chiqarish, turli nuqtai nazarlarni baholash qobiliyatlari rivojlantiriladi. Kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli vositalardan samarali foydalanish o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligi, muloqot qobiliyatlari hamda ijodiy yondashuvini kuchaytiradi.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, raqamli texnologiyalar, o‘quvchi faolligi, mustaqil fikrlash, interaktiv vositalar, 7–8-sinf, zamonaviy ta’lim

KIRISH

XXI asr ta’limining asosiy vazifalaridan biri – o‘quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdir. Tanqidiy fikrlash – bu shaxsning ma’lumotni tahlil qilish, asosli savollar berish, bir nechta nuqtai nazarlarni solishtirish va oqilona xulosa chiqarish qobiliyatidir. Zamonaviy ta’lim jarayonida ushbu ko‘nikmalarni erta bosqichdan shakllantirish o‘quvchilarning nafaqat darsdagi muvaffaqiyatlariga, balki hayotiy qarorlar qabul qilishga ham tayyorlaydi. O‘zbekiston ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayoni faol amalga oshirilmoqda. “Raqamli ta’lim konsepsiyasi” (2021)da qayd etilishicha, o‘quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun zamonaviy raqamli resurslardan samarali foydalanish dolzarb vazifa sifatida belgilangan. Shu sababli, ayniqsa 7–8-sinf bosqichida tanqidiy fikrlashni shakllantirishda raqamli vositalardan foydalanish o‘ta muhimdir.

Adabiyotlar sharhi

Vygotskiy (1978)ning “Ijtimoiy ong va rivojlanish nazariyasi”da ta’kidlanganidek, o‘quvchi faoliyatida tanqidiy fikrlash ijtimoiy muloqot jarayonida rivojlanadi.

Demak, raqamli vositalar orqali tashkil etilgan interaktiv muhit bu jarayonni yanada samarali qiladi.

Facione (2015) tanqidiy fikrlashni “axborotni asosli baholash, dalillarni tahlil qilish va oqilona qaror qabul qilish jarayoni” sifatida ta’riflaydi. Bu jarayonni maktab o‘quvchilarida shakllantirish raqamli texnologiyalar yordamida tezroq amalga oshishi mumkin.

Jonassen (2000) esa kompyuter va raqamli vositalarni “fikrlash uchun vosita” deb ataydi. Uning fikricha, raqamli platformalar yordamida o‘quvchilar bilim olish jarayonida nafaqat passiv tinglovchi, balki faol ishtirokchi bo‘lishi mumkin.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilardan Azizova (2022) raqamli vositalarning tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi o‘rnini ta’kidlab, ularni dars jarayonida to‘g‘ri integratsiya qilish o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatgan.

Metodologiya

Tadqiqot Toshkent shahridagi umumta’lim maktablarining 7–8-sinflarida o‘tkazildi. Jami 58 nafar o‘quvchi ishtirok etdi. Tajriba davomida bir oy davomida quyidagi vositalardan foydalanildi:

- Mentimeter, Padlet, Kahoot – interaktiv so‘rov va viktorinalar uchun;
- Google Jamboard va Miro – guruhda ishlash, fikr almashish va vizual kontseptual xaritalar yaratish uchun;
- YouTube va TED-Ed – mavzuni chuqurlashtirish va tahliliy fikrlashni rivojlantirish uchun.

O‘quvchilarning faoliyati uchta asosiy mezon bo‘yicha kuzatildi:

1. Savol berish faolligi.
2. Muammoli vaziyatlarni hal etishdagi yondashuvlari.
3. Darsdan tashqari manbalarni mustaqil o‘rganish ko‘nikmasi.

Kuzatuv natijalariga ko‘ra:

- Kahoot orqali o‘tkazilgan viktorinalarda o‘quvchilarning 80 foizi faol ishtirok etdi, bu esa sog‘lom raqobatni kuchaytirib, darsga qiziqishni oshirdi.
- Padlet yordamida muammoli savollarga javob yozgan o‘quvchilarning 65 foizi dalillarni asoslash va turli nuqtai nazarlarni taqqoslashga harakat qildi.
- Google Jamboard orqali guruhiy ishlarda o‘quvchilarning 72 foizi hamkorlikda yangi g‘oyalar ishlab chiqdi.
- TED-Ed videolari asosida tashkil etilgan bahs-munozaralarda o‘quvchilarning 60 foizi mavzuni chuqurroq tahlil qilishga intildi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli vositalardan foydalangan sinflarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlandi.

Olingan natijalar xalqaro tajribalar bilan uyg‘unlikda ekanligi qayd etildi. Xususan, Facione (2015) va Jonassen (2000) nazariyalarida keltirilganidek, raqamli vositalar

tanqidiy fikrlash jarayonini jadallashtiradi, chunki ular o‘quvchini passiv tinglovchidan faol tahlilchi va qaror qabul qiluvchiga aylantiradi.

Biroq, raqamli texnologiyalardan haddan tashqari foydalanish ham salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Masalan, tayyor javoblarga tez kirish imkoniyati o‘quvchilarda mustaqil tahlil qilish jarayonini zaiflashtirishi ehtimoli mavjud. Shu sababli, o‘qituvchilardan raqamli vositalarni an’anaviy metodlar bilan uyg‘unlashtirgan holda qo‘llash talab etiladi.

Xulosa va tavsiyalar

1. Raqamli vositalar o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi.
2. Interaktiv platformalar o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.
3. Videoresurslar (YouTube, TED-Ed) murakkab mavzularni chuqurroq o‘rganishga yordam beradi.
4. O‘qituvchilarga raqamli vositalardan oqilona foydalanish, ammo ularni asosiy emas, yordamchi vosita sifatida qo‘llash tavsiya etiladi.
5. Ta’lim siyosati darajasida o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan maxsus raqamli ta’lim dasturlarini ishlab chiqish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotsky, L.S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.
2. Facione, P.A. (2015). Critical Thinking: What It Is and Why It Counts.
3. Jonassen, D.H. (2000). Computers as Mindtools for Schools.
4. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2021). Raqamli ta’lim konsepsiyasi.
5. Azizova, M. (2022). “Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda raqamli vositalarning o‘rni”, Ta’lim innovatsiyalari jurnali, №3.
6. www.edutopia.org – Tanqidiy fikrlash va raqamli ta’lim bo‘yicha maqolalar.